

Postanowienie z dnia 5 maja 2005 r., IV CK 4/05

Jeżeli rękojmia, o której mowa w art. 962 k.p.c., zostaje wpłacona za pomocą przekazu pocztowego, jej złożenie następuje w chwili doręczenia adresatowi (komornikowi lub sądowi) kwoty pieniężnej określonej w tym przekazie.

Sędzia SN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

Sędzia SN Stanisław Dąbrowski

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku wierzyciela Powszechnej Kasy Oszczędności B.P. SA, Oddziału Regionalnego w O. przeciwko dłużniczce Honoracie S. przy udziale Jagody Małgorzaty S. i Janiny P. o egzekucję z nieruchomości, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 5 maja 2005 r. kasacji uczestniczki postępowania Jagody Małgorzaty S. od postanowienia Sądu Okręgowego w Elblągu z dnia 30 września 2004 r. oddalił kasację.

Uzasadnienie

W dniu 11 maja 2004 r. została przeprowadzona druga licytacja nieruchomości należącej do dłużniczki Honoraty S., przeciwko której toczyła się egzekucja świadczeń pieniężnych na rzecz wierzyciela Powszechnej Kasy Oszczędności B.P., Oddziału Regionalnego w O. Do licytacji przystąpiła Janina P., która nabyła licytowaną nieruchomość za kwotę 25 000 zł, sędzia nadzorujący licytację odmówił natomiast dopuszczenia do udziału w licytacji Jagodzie Małgorzacie S. W jej imieniu stanął się pełnomocnik, który okazał dowód nadania przekazu pocztowego na konto komornika z dnia 11 maja 2004 r., a więc z dnia licytacji, którym przekazana została rękojmia w wysokości 3682,30 zł.

Postanowieniem z dnia 13 maja 2004 r. Sąd Rejonowy w Elblągu udzielił przybicia nieruchomości na rzecz licytanta Janiny P. W uzasadnieniu wskazał, że w

dniu licytacji na koncie komornika znajdowała się jedynie rękojmia wpłacona przez Janinę P., natomiast nie było możliwe ustalenie, czy wpłynęła rękojmia od Jagody Małgorzaty S. Zdaniem Sądu, rękojmia powinna być uiszczona najpóźniej w chwili rozpoczęcia licytacji, a w chwili rozpoczęcia przetargu powinna istnieć możliwość jej ustalenia przez komornika lub sąd. Samo nadanie przekazu pocztowego w dniu licytacji, bez ustalenia, czy kwota ta wpłynęła na konto komornika lub sądu, nie spełnia wymogu wpłaty rękojmi w gotówce (art. 962 § 2 k.p.c.). Jagoda Małgorzata S. nie dopełniła obowiązku wpłacenia rękojmi i z tego względu nie dopuszczono jej do udziału w licytacji. Dodatkowo Sąd wskazał, że nadana przekazem kwota nie wpłynęła do dnia wydania postanowienia, tzn. do dnia 13 maja 2004 r.

Zażalenie uczestniczki zostało oddalone postanowieniem Sądu Okręgowego w Elblągu z dnia 30 września 2004 r., który przypomniał, że przystępujący do przetargu jest obowiązany złożyć rękojmię w wysokości jednej dziesiątej sumy oszacowania, a celem rękojmi jest zabezpieczenie pokrycia ewentualnych kosztów postępowania egzekucyjnego, gdyby nabywca nie wykonał warunków licytacyjnych, a przede wszystkim nie uiszczył ceny nabycia.

Kodeks postępowania cywilnego przewiduje, że rękojmia ma być złożona w gotówce lub w postaci książeczki oszczędnościowej, jednak wobec rozwoju obrotu bankowego w praktyce dopuszcza się również inne formy uiszczenia rękojmi. Nie może jednak budzić wątpliwości, że fakt uiszczenia rękojmi musi być możliwy do potwierdzenia najpóźniej w momencie zgłoszenia gotowości przystąpienia do przetargu. Dowód przedstawiony przez pełnomocnika Jagody Małgorzaty S. nie wykazywał, że rękojmia wpłynęła na konto komornika, tylko zaś w ten sposób można rozumieć określenie „złożenie rękojmi”. Skoro kwota nadana przekazem przez Jagodę Małgorzatę S. nie wpłynęła na konto komornika w dniu licytacji, skarżąca nie mogła być dopuszczona do przetargu w charakterze licytanta.

Sąd Okręgowy wskazał także, że zgodnie z art. 987 i 988 k.p.c., regułą jest ogłoszenie postanowienia o przybiciu niezwłocznie po ukończeniu przetargu, a odstępowanie od tej reguły może nastąpić jedynie z ważnych przyczyn. Z zasadami tymi kolidowałyby zaakceptowanie praktyki dopuszczania do udziału w przetargu osób, które nie spełniły warunku złożenia rękojmi najpóźniej w momencie przystąpienia przez nie do licytacji.

Kasacja uczestniczki Jagody Małgorzaty S. oparta została na obu podstawach. W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego skarżąca

wskazała naruszenie art. 921⁵ k.c. polegające na zajęciu stanowiska, że przyjęty przez przekazanego przekaz pocztowy nie stanowi dowodu złożenia rękojmi. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania wskazano naruszenie art. 962 k.p.c. przez odmowę dopuszczenia do licytacji uczestnika z powołaniem się na niezłożenie rękojmi oraz art. 997 i art. 385 w związku z art. 397 § 2 i art. 13 § 2 k.p.c. przez zaakceptowanie przez sąd drugiej instancji błędnego orzeczenia Sądu pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Artykuł 962 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w chwili licytacji przewidywał, że rękojmię należy złożyć w gotówce albo w postaci książeczki oszczędnościowej. Nie budziło jednak w praktyce wątpliwości, że rękojmia może zostać złożona także w inny sposób, w szczególności przy wykorzystaniu instrumentów obrotu bezgotówkowego. Najczęściej w grę wchodzi złożenie polecenia przelewu przez osobę mającą uiszczyć rękojmię. Takie stanowisko zostało zresztą potwierdzone przez ustawodawcę, gdyż ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804) skreślony został § 2 w art. 962 k.p.c. W ten sposób ustawodawca zrezygnował z określenia sposobu złożenia rękojmi.

Problem określenia chwili spełnienia świadczenia z wykorzystaniem obrotu bezgotówkowego nie jest nowy i nie dotyczy jedynie rozważanej kwestii uiszczenia rękojmi przez osobę, która chce wziąć udział w licytacji. W orzecznictwie zagadnienie to pojawiło się w odniesieniu do dwóch zasadniczych sytuacji: spełnienia świadczenia przez dłużnika w ramach łączącego strony stosunku obligacyjnego oraz uiszczenia opłaty sądowej.

Co do pierwszej sytuacji przyjmuje się, że spełnienie świadczenia bezgotówkowego następuje w dniu uznania rachunku bankowego wierzyciela, chyba że strony stosunku zobowiązaniowego postanowiły inaczej (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 1995 r., III CZP 164/94, OSNC 1995, nr 4, poz. 62), jeżeli zaś prowadzona już jest egzekucja mająca na celu zaspokojenie wierzyciela, to spełnienie świadczenia na rzecz wierzyciela następuje w chwili uznania rachunku bankowego komornika (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 1999 r., II CKN 394/98, OSNC 2000, nr 2, poz. 30).

W odniesieniu do uiszczania opłat sądowych stanowisko orzecznictwa jest nieco odmienne, gdyż przyjmuje się, że dla dochowania terminu do uiszczenia

opłaty decydująca jest data złożenia polecenia przelewu w banku, a nie data uznania rachunku bankowego właściwego sądu. Dokonuje się jedynie zastrzeżenia, że taki skutek można przypisać udzielonemu zleceniu jedynie wówczas, gdy jest ono wykonalne, tzn. gdy zleciodawca miał w chwili składania polecenia przelewu odpowiednie środki pozwalające na zrealizowanie zlecenia (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2000 r., III CKN 1077/99, OSNC 2000, nr 9, poz. 162; zob. też uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2003 r., III CZP 28/03, OSNC 2004, nr 5, poz. 71).

Mogłoby się wydawać, że przy rozstrzygnięciu kwestii, w jakim momencie następuje uiszczenie rękojmi wymaganej w art. 962 k.p.c. należy przyjąć stanowisko dotyczące opłat sądowych, gdyż w rozważanej sytuacji nie chodzi o spełnienie świadczenia, którego źródłem jest łączący strony stosunek zobowiązaniowy. Oznaczałoby to, że wpłacenie rękojmi następuje w chwili złożenia polecenia przelewu w banku prowadzącym rachunek osoby uiszczającej rękojmię, a także, konsekwentnie, w chwili nadania przekazu pocztowego, jeżeli został wybrany taki sposób wpłacenia rękojmi. Przeciwno przyjęciu takiego stanowiska przemawiają jednak istotne argumenty.

Przekaz pocztowy jest instytucją pozwalającą na doręczenie, za pośrednictwem Poczty Polskiej lub innego operatora publicznego, określonej kwoty pieniężnej wskazanej osobie. W ustawie z dnia 12 czerwca 2003 r. – Prawo pocztowe (Dz.U. Nr 130, poz. 1188 ze zm. – dalej: "Pr.poczt.") zawarta została legalna definicja przekazu pocztowego, zgodnie z którą przekaz pocztowy to polecenie doręczenia adresatowi określonej kwoty pieniężnej przez operatora publicznego (art. 3 pkt 15). Powierzenie operatorowi publicznemu określonej kwoty wraz ze złożeniem polecenia doręczenia jej wskazanemu adresatowi nie przesądza jednak w sposób definitywny, że adresat ją otrzyma, zgodnie bowiem z art. 23 ust. 1 Pr.poczt. nadawca może przed doręczeniem przesyłki rejestrowanej lub kwoty pieniężnej określonej w przekazie pocztowym odstąpić od umowy o świadczenie usługi pocztowej, a także żądać zmiany adresata lub miejsca doręczenia. Łatwość, z jaką nadawca może zniweczyć skuteczność wcześniej nadanego przekazu pocztowego, przemawia przeciwko przyjęciu, że z chwilą nadania przekazu pocztowego następuje skuteczne wpłacenie rękojmi, o której mowa w art. 962 k.p.c.

Także cele, których osiągnięciu ma służyć złożenie rękojmi przez przystępującego do przetargu, przemawiają przeciwko uznaniu, że wpłacenie

rękojmi następuje w chwili nadania przekazu pocztowego. Jak trafnie wskazał Sąd Okręgowy, celem złożenia rękojmi jest zabezpieczenie pokrycia ewentualnych kosztów postępowania egzekucyjnego, gdyby nabywca nie wykonał warunków licytacyjnych, w szczególności nie uiścił ceny nabycia. Realizacja tych celów jest możliwa, gdy kwota rękojmi pozostaje do dyspozycji komornika lub sądu bądź gdy taka możliwość dysponowania nastąpi, w sposób pewny lub graniczący z pewnością, w najbliższej przyszłości. Takiej pewności, ze wskazanych przyczyn, nie gwarantuje nadanie przekazu pocztowego. Dodatkowo można zauważyć, że szybkość realizowania przez Poczta Polską poleceń doręczenia określonego adresatowi wskazanej kwoty pozostawia nadawcy stosunkowo długi czas, w którym może on odstąpić od zawartej umowy.

Skutków nadania przekazu pocztowego nie można zrównać ze złożeniem polecenia przelewu przez posiadacza rachunku bankowego (lub osobę przez niego upoważnioną), o ile bowiem odstąpienie od umowy o świadczenie usługi pocztowej w postaci przekazu pocztowego jest możliwe w każdej chwili przed doręczeniem kwoty pieniężnej określonej w przekazie (art. 23 ust. 1 Pr.poczt.), o tyle odwołanie polecenia przelewu podlega pewnym ograniczeniom. W doktrynie wskazuje się, że odwołanie polecenia przelewu jest dopuszczalne, jeżeli strony w umowie rachunku bankowego tak postanowiły bądź też jeżeli przewiduje to regulamin bankowy. Jeżeli natomiast takich postanowień nie umieszczono, odwołanie polecenia przelewu podlega uregulowaniom zawartym w art. 61 zdanie drugie k.c., a więc może być skutecznie dokonane, jeżeli doszło do banku jednocześnie z tym poleceniem lub wcześniej. Zawsze jednak takie odwołanie nie jest możliwe po zrealizowaniu polecenia (uznaniu rachunku wierzyciela kwotą określoną w poleceniu). Biorąc pod uwagę realia obrotu bankowego należy stwierdzić, że szybkość tego obrotu minimalizuje możliwość odwołania złożonego polecenia przelewu.

Sąd Okręgowy odwołał się trafnie do specyfiki sprzedaży nieruchomości przez licytację publiczną w toku postępowania egzekucyjnego. Z art. 987 i 988 k.p.c. wynika, że postanowienie o przybiciu wydawane jest po zamknięciu przetargu i ogłaszane niezwłocznie po jego zakończeniu. W licytacji powinny zatem uczestniczyć jedynie osoby, które spełniły obowiązek złożenia rękojmi. W razie wybrania przez osobę mającą zamiar przystąpienia do przetargu przekazu pocztowego jako sposobu uiszczenia rękojmi, musi ona liczyć się z tym, że upłynie

pewien czas pomiędzy nadaniem przekazu, a wpłynięciem pieniędzy na rachunek komornika bądź sądu.

Z przedstawionych względów za pozbawione usprawiedliwionych podstaw należy uznać zarzuty sformułowane w kasacji w ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania. Nie jest także zasadny zarzut naruszenia art. 921⁵ k.c. Wprawdzie trafnie wskazuje się, że konstrukcja przekazu pocztowego oparta jest na przekazie uregulowanym w art. 921¹-921⁵ k.c., nie oznacza to jednak, że należy wprost i bez ograniczeń stosować do niego uregulowania zawarte w kodeksie cywilnym. Przede wszystkim trzeba pamiętać, że uregulowania zawarte w kodeksie cywilnym mają charakter ogólny, zatem ich stosowanie jest wyłączone, gdy istnieją uregulowania o charakterze szczególnym.

Takie uregulowania znajdują się w Prawie pocztowym. Chodzi o art. 23 ust. 1 Pr.poczt., normujący odmiennie niż art. 921³ k.c. możliwość odwołania przekazu. Zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego, przekazujący może odwołać przekaz, dopóty, dopóki przekazany go nie przyjął lub nie spełnił świadczenia (art. 921³). Prawo pocztowe dopuszcza tymczasem możliwość odwołania przekazu do chwili jego wykonania, a więc do chwili doręczenia adresatowi określonej kwoty. Nie jest także możliwe stosowanie art. 921⁵ k.c., gdyż ma on zastosowanie jedynie w stosunkach cywilnoprawnych, a wpłacenie rękojmi przez osobę zamierzającą przystąpić do licytacji nie może być uważane za spełnienie świadczenia w rozumieniu tego przepisu. Nie jest zatem również możliwe stosowanie art. 921⁵ k.c. *a contrario*. Sąd drugiej instancji nie naruszył więc wskazanego przepisu.

Z tych względów kasacja podlegała oddaleniu (art. 393¹² k.p.c.).